

8. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 р. № 1280-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 51. Ст. 2644.

9. Ukraine Communications 2018. URL : https://allcountries.org/world_fact_book_2018/ukraine/ukraine_communications.html.

10. Фіксований телефонний зв'язок. URL : <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=148&language=uk>.

11. Рухомий (мобільний) зв'язок. НКРЗІ. URL : <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=149&language=uk> (дата звернення 24.03.2019).

12. Мобільний зв'язок в Україні. НКРЗІ. URL : https://howlingpixel.com/i-uk/Мобільний_зв'язок_в_Україні.

13. Корнева Л.А. О необходимости защиты авторских и смежных прав в Интернете. *Международное публичное и частное право*. Москва : Юрист, 2007. № 5. С. 58–59.

14. Досягнення сфери зв'язку за 2018 рік. НКРЗІ. URL : <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=138&language=uk>.

УДК 351.741:343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-2.28>

ПОЛІЩУК Р.М.

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГУЛЮЄ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО СТРАХОВИКІВ

У статті проаналізовано проблематику застосування законодавства, що регулює провадження у справах про банкрутство страховиків. Так, ринок страхових послуг сьогодні є доволі важливим і виконує провідну роль у фінансовій системі України. Створення ефективного механізму нормативно-правового регулювання ринку страхових послуг є одним із найпріоритетніших напрямів, на який слід звернути увагу законодавцю задля створення сприятливих умов подальшого розвитку економіки країни. Нині продовжується процес створення законодавчої бази у сфері страхової діяльності, яка дасть змогу відновлювати платоспроможність страховикам, які перебувають у тяжкій фінансовій ситуації, зокрема через застосування відповідних судових процедур (розрадження майном, санацію, ліквідацію). На жаль, процес удосконалення нормативно-правової бази щодо відновлення платоспроможності страхових компаній супроводжується виникненням деяких суперечностей у положеннях між законодавчими актами, які покликані передусім доповнювати один одного. Так, нещодавно вступив у силу Кодекс України з процедур банкрутства, який увібрав позитивний практичний досвід введення судових процедур банкрутства страхових компаній, прийшовши на зміну застарілому законодавству, яке свою роль уже відіграло. Натомість, приймаючи Кодекс України з процедур банкрутства як спеціальний нормативно-правовий акт, який встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника – юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, законодавець припустився деяких помилок, адже допустив існування суперечностей із іншим законодавством, зокрема Конституцією України, Господарським процесуальним кодексом України, Цивільним кодексом України тощо. Серед іншого, все це створює неоднозначну судову практику, яка має бути направленою передусім на врегулювання типових ситуацій, які складаються у процесі провадження у справах про банкрутство страхових компаній. Нині залишаються невирішеними питання щодо можливості

© ПОЛІЩУК Р.М. – аспірант кафедри фінансового права юридичного факультету (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

оскарження деяких судових актів у межах справ про банкрутство у касаційному порядку, статусу третіх осіб у межах банкрутних справ страховиків, відсутності законодавчо чітко визначених підстав для визнання недійсними правочинів, укладених за участю страховиків-боржників, тощо. Вирішення цих нагальних гострих питань дозволить більш ефективно вибудувати нормативну базу з метою більш ефективного відновлення платоспроможності страховиків надалі.

Ключові слова: *страховики, судові процедури, банкрутство, боржник, неплатоспроможність, учасники у справі про банкрутство, Кодекс України з процедур банкрутства.*

The article analyzes the problems of the application of the legislation governing insurers' bankruptcy proceedings. Yes, the insurance market today is quite important and plays a leading role in Ukraine's financial system. Creating an effective mechanism for regulatory regulation of the insurance market is one of the most priority areas that the legislator should pay attention to in order to create favorable conditions for further development of the country's economy. As of today, the process of creating a legislative framework in the field of insurance activity is continuing, which will allow to restore the solvency of insurers who are in a difficult financial situation, in particular, through the application of appropriate court procedures (disposal of property, rehabilitation, liquidation). Unfortunately, the process of improving the regulatory framework for the recovery of the solvency of insurance companies is accompanied by the emergence of some contradictions in the provisions between the legislative acts, which are intended primarily to complement each other. Thus, the Bankruptcy Code of Ukraine has recently entered into force, incorporating the positive practical experience of introducing bankruptcy proceedings for insurance companies, replacing outdated legislation that has already played a role. Instead, by adopting the Bankruptcy Code of Ukraine as a special legal act that establishes the conditions and procedure for restoring the solvency of a debtor-legal entity or declaring it bankrupt in order to satisfy the claims of creditors, the legislator made some mistakes, because it allowed for contradictions with other legislation, in particular, the Constitution of Ukraine, the Economic Procedure Code of Ukraine, the Civil Code of Ukraine, etc. Among other things, all this creates ambiguous jurisprudence, which should be directed, first of all, to the settlement of typical situations that arise in the course of bankruptcy proceedings in insurance companies. As of today, the issues regarding the possibility of appealing certain judicial acts in the framework of bankruptcy cases in cassation, the status of third parties in the framework of bankruptcy cases of insurers, the absence of legally well-defined grounds for invalidation of transactions concluded with the participation of insurers, debtors remain unresolved. Addressing these urgent pressing issues will allow us to more effectively build the regulatory framework with a view to further restoring the solvency of insurers.

Key words: *insurers, litigation, bankruptcy, debtor, insolvency, participants in bankruptcy case, Bankruptcy Code of Ukraine.*

Вступ. Питання платоспроможності суб'єктів надання фінансових послуг, що становить спільний інтерес всього суспільства, з площини наукових досліджень і громадського обговорення стає одним із пріоритетних предметів уваги законодавця. Так, 21 жовтня 2019 р. був введений у дію Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII [3] (далі – Кодекс з процедур банкрутства), який набрав чинності 21 квітня 2019 р.

Цей нормативно-правовий акт прийшов на зміну Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. № 2343-XII [5], який також був докорінно змінений із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22 грудня 2011 р. № 4212-VI [6].

Кодекс з процедур банкрутства, на перший погляд, увібрав у себе найкращий практичний досвід ведення судових процедур щодо страхових компаній-боржників (банкрутів), виправивши нагальні базові (фундаментальні) помилки законодавця, що мали місце у попередньому законодавстві про банкрутство.

Водночас залишилися дуже багато не розв'язаних проблем, які створюють додаткові труднощі та надалі призведуть до нових перепон не тільки для правників (юристів, адвокатів), а й для

судів, не дозволивши ефективно відновлювати платоспроможність страховиків у межах судових процедур.

Це зумовлено, насамперед, тим, що відповідно до ч. 1 ст. 2 Кодексу України з процедур банкрутства провадження у справах про банкрутство регулюється цим Кодексом, Господарським процесуальним кодексом України, іншими законами України.

Фактично до цього переліку входить безліч законодавчих актів, які регулюють вищезазначені правовідносини та доповнюють один одного.

У практичних ситуаціях у межах провадження у справах про банкрутство страховиків виникають ряд суперечностей між відповідними нормами чинного банкрутного законодавства, що тягне за собою неоднозначне трактування, з першого погляду, типових ситуацій щодо боржників-страховиків.

Хочу наголосити на тому, що у зв'язку з активною зміною в останній час нормативної бази, зокрема з прийняттям Кодексу з процедур банкрутства, проблема застосування законодавства, що регулює провадження у справах про банкрутство страховиків, взагалі не досліджувалася науковцями, не була висвітлена й у публікаціях, адже є новою, відповідно й актуальною нині.

Отже, дослідження цієї проблематики має гострий характер з огляду на фінансово-економічну ситуацію, яка склалася на ринку страхових послуг в Україні, задля ефективного та дієвого відновлення платоспроможності страховиків і функціонування фінансового ринку країни.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз і виявлення основних проблем застосування законодавства, що регулює провадження у справах про банкрутство страховиків, яке, у свою чергу, містить ряд суперечностей. Ставиться за мету знаходження шляхів вирішення означених проблем із внесенням відповідних поправок і змін до законодавства, що регулює судові процедури щодо боржника-страховика.

Результати дослідження. Відповідно до положень Кодексу з процедур банкрутства цей Кодекс встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника – юридичної особи або визнання його банкрутом із метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи.

Як було зазначено вище, ч. 1 ст. 2 Кодексу з процедур банкрутства передбачено, що провадження у справах про банкрутство регулюється цим Кодексом, Господарським процесуальним кодексом України, іншими законами України. Аналогічне положення містилося й у ч. 1 ст. 2 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який втратив чинність.

Кодекс з процедур банкрутства є спеціальним законодавчим нормативно-правовим актом, який встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності страховиків або визнання їх банкрутами з метою задоволення вимог кредиторів. Єдиним нормативно-правовим актом, що має вищу силу щодо Кодексу, є Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [1]. У положенні п. 8 ч. 1 ст. 129 Конституції України встановлено, що основними засадами судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи й у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення.

Тобто у Конституції України немає прямої заборони (чи іншого обмеження) на касаційне оскарження судових рішень (судових актів) у межах провадження у справах про банкрутство страховиків.

Вважаю, що цьому положенню Конституції України суперечить ч. 1–3 ст. 9 Кодексу з процедур банкрутства, адже визначено, що *у касаційному порядку не підлягають оскарженню постанови апеляційного господарського суду в деяких випадках*.

Ухвали господарського суду, постановлені у справі про банкрутство за результатами розгляду господарським судом заяв, клопотань і скарг, а також постанова про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури / процедури погашення боргів, усі ухвали місцевого господарського суду, прийняті у справі про банкрутство, крім випадків, передбачених Господарським процесуальним кодексом України, з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом.

В апеляційному порядку можуть бути оскаржені постанова про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури / процедури погашення боргів, усі ухвали місцевого господарського суду, прийняті у справі про банкрутство, крім випадків, передбачених Господарським процесуальним кодексом України та цим Кодексом.

У касаційному порядку не підлягають оскарженню постанови апеляційного господарського суду, прийняті за результатами перегляду судових рішень, крім: ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство, ухвали за результатами розгляду грошових вимог кредиторів, ухвали

про закриття провадження у справі про банкрутство, а також постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури (ч. 3 ст. 9 Кодексу з процедур банкрутства).

Скарги на постанови апеляційних господарських судів, прийняті за результатами оскарження ухвал господарського суду у справах про банкрутство, які не підлягають оскарженню окремо, можуть включатися до касаційної скарги на ухвали, постанови у справах про банкрутство, що підлягають оскарженню.

Отже, спеціальним банкрутним законодавством встановлена пряма заборона на оскарження у касаційному порядку деяких судових актів, прийнятих у межах провадження у справах про банкрутство страховиків.

Таким чином, у цій частині Кодекс з процедур банкрутства прямо суперечить Конституції України.

Більш того, ця суперечність дуже негативно може вплинути на формування судової практики в межах справ про банкрутство страховиків, адже відповідно до ч. 2 ст. 125 Конституції України Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України.

Отже, заборона оскарження деяких судових актів у касаційному порядку зводить нанівещь можливість формування єдиної судової практики на рівні Верховного Суду щодо деяких судових актів у межах справи про банкрутство страховиків, адже останньою інстанцією у цьому разі виступатиме суд апеляційної інстанції, що, у свою чергу, підірве довіру учасників провадження у справі до судової гілки влади.

Наступною проблемою, яка досі не вирішена, є визначення суб'єкта – учасника у справі про банкрутство страховиків.

Так, згідно зі ст. 1 Кодексу з процедур банкрутства учасники у справі про банкрутство – сторони, арбітражний керуючий, державний орган із питань банкрутства, Фонд державного майна України, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника, а також у випадках, передбачених цим Кодексом, – інші учасники справи про банкрутство, щодо прав або обов'язків яких існує спір.

Сторони у справі про банкрутство – конкурсні кредитори (представник комітету кредиторів), забезпечені кредитори, боржник (банкрут).

Згідно зі ст. 41 Господарського процесуального кодексу України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ [5] у справах позовного провадження учасниками справи є сторони та *треті особи*.

Відповідно до ч. 5 ст. 41 Господарського процесуального кодексу України у справах про банкрутство склад учасників справи визначається Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Звертаю увагу на те, що зазначений вище нормативно-правовий акт втратив свою силу, а тому законодавцю необхідно внести зміни до ч. 5 ст. 41 ГПК України замінивши «Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» на «Кодекс з процедур банкрутства».

Ст. 49, 50 Господарського процесуального кодексу України встановлено, що треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть вступити у справу до закінчення підготовчого провадження або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, подавши позов до однієї або декількох сторін.

Про прийняття позовної заяви та вступ третьої особи у справу суд постановляє ухвалу.

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть вступити у справу на стороні позивача або відповідача до закінчення підготовчого провадження у справі або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, у разі, коли рішення у справі може вплинути на їхні права або обов'язки щодо однієї зі сторін. Їх може бути залучено до участі у справі також за заявою учасників справи (ч. 1 ст. 50 Господарського процесуального кодексу України).

Якщо суд при вирішенні питання про відкриття провадження у справі або при підготовці справи до розгляду встановить, що рішення господарського суду може вплинути на права й обов'язки осіб, які не є стороною у справі, суд залучає таких осіб до участі у справі як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

Натомість у рамках справи про банкрутство страховиків спеціальним законодавством *не визначено такого поняття, як «третья особа».*

Як було зазначено вище, суд в обов'язковому порядку відповідно до приписів Господарського процесуального кодексу України має своєю ухвалою залучати третю особу до розгляду господарської справи.

На практиці маємо ситуацію, коли особа, яка має законний інтерес до розгляду справи про банкрутство страховика (наприклад, як потенційний покупець майна страховика через аукціон) або порушене право через ухвалений у межах справи про банкрутство страховика судовий акт (наприклад, про встановлення факту належності певного майна страховику-боржнику та включення його до ліквідаційної маси), не може жодним чином отримати статус «третьої особи» через відсутність механізму визначення такого статусу у спеціальному законодавстві.

Наступною проблемою, яка залишається не вирішеною, є суперечність ст. 42 Кодексу з процедур банкрутства та положень ст. 203, 215 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. № 435-IV [6].

Відповідно до ст. 42 Кодексу з процедур банкрутства правочини, вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані недійсними господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора, якщо вони завдали збитків боржнику або кредиторам, зі встановлених ч. 1 цієї статті підстав.

Правочини, вчинені боржником протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані недійсними господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора також із підстав, встановлених ч. 2 цієї статті.

Вбачається з вищезазначеного, що такі правочини мають бути вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство.

Натомість відповідно до ч. 1 ст. 215 Цивільного кодексу України підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені ч. 1–3, 5 та 6 ст. 203 цього Кодексу.

Цим положенням закону встановлено саме момент вчинення правочину, а не певний проміжок часу, що викликає суперечність положень Цивільного кодексу України і положень Кодексу з процедур банкрутства з питань про підстави визнання правочинів недійсними. У ст. 2 Цивільного кодексу України передбачено, що юридичні особи (страховики) також є учасниками цивільних відносин.

Вказана суперечність призводить до відмови господарськими судами у задоволенні заяв про визнання правочинів страховиків недійсними з формальних підстав.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи вищевикладене, можна зробити такі висновки.

1. У зв'язку з неузгодженістю ст. 9 Кодексу з процедур банкрутства та п. 8 ч. 1 ст. 129 Конституції України необхідно внести зміни до ст. 9 Кодексу з процедур банкрутства з метою зняття обмежень на касаційне оскарження судових актів у межах провадження у справі про банкрутство страховиків.

2. У с. 1 Кодексу з процедур банкрутства слід закріпити поняття «третьої особи» за аналогією зі ст. 41 Господарського процесуального кодексу України та запровадити механізм залучення такої особи у рамках справи про банкрутство.

3. Необхідно узгодити положення ч. 1 ст. 215 Цивільного кодексу України зі ст. 42 Кодексу з процедур банкрутства щодо моменту (часу) укладення правочину як підстави для визнання його недійсним.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

3. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n1844>.

4. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

5. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

6. Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: Закон України 22.12.2011 № 4212-VI (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4212-17>.